

Sygn. akt II CSKP 37/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa (...) Bank Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. Oddział w P.
przeciwko Towarzystwu C. z siedzibą w G.,
Skarbowi Państwa - Staroście O.
oraz Towarzystwu C. z siedzibą w P.
o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 30 kwietnia 2021 r.
skargi kasacyjnej strony pozwanej - Towarzystwa C. z siedzibą w G..
od wyroku Sądu Okręgowego w K.
z dnia 8 listopada 2018 r., sygn. akt II Ca (...),

**1) odrzuca skargę kasacyjną w części zaskarżającej
orzeczenie o oddaleniu apelacji pozwanego Towarzystwa C. z
siedzibą w P.,**

**2) uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
pozwanego Towarzystwa C. (pkt I) i orzekającej o kosztach
postępowania apelacyjnego w zakresie odnoszącym się do tego
pozwanego (pkt II i III), przekazuje sprawę do ponownego**

rozpoznania w tej części Sądowi Okręgowemu w K. pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w O. postanowieniem z dnia 29 listopada 2007 r., wydanym w sprawie z wniosku (...) Banku (...) S.A. Regionalny Oddział w P. przy udziale Towarzystwa C. z siedzibą w G.. (wpis w rejestrze stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego pod nr (...)) i Skarbu Państwa reprezentowanego przez Starostę Powiatu O. o zasiedzenie nieruchomości położonej w O. przy ulicy S., składającej się z działki o numerze (...)/1 o powierzchni 0,0932 ha, dla której prowadzona była księga wieczysta Kw nr (...), przekazał do rozpoznania w trybie procesowym żądanie ustalenia, że Skarb Państwa nabył własność tej nieruchomości na podstawie art. 34 dekretu z dnia 8 marca 1949 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich - z dniem 31 grudnia 1955 r. Po wpisaniu sprawy o ustalenie do repertorium spraw C powód wskazał, że pozwanymi w sprawie są dotychczasowi uczestnicy oraz Towarzystwo C. z siedzibą w P. (zarejestrowane w dniu 19 grudnia 1933 r. w Rejestrze Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją (...)).

(...) Bank S.A. wniósł o zawieszenie postępowania do czasu ustanowienia kuratora dla Towarzystwa C. z siedzibą w P.. Postanowieniem z dnia 25 czerwca 2009 r. Sąd Rejonowy w P. oddalił wniosek wskazując, że istnieje ciągłość prawna między Towarzystwem C. obecnie z siedzibą w G.. (wpisanym w dniu 8 sierpnia 1945 r. w Rejestrze Stowarzyszeń P. Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją 2, obecnie w KRS pod nr (...)), a Towarzystwem C. z siedzibą w P. pierwotnie zarejestrowanym w dniu 19 grudnia 1933 r. w Rejestrze Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją (...).

Sąd Rejonowy w O. wyrokiem (I) z dnia 4 maja 2010 r. oznaczając jako pozwanych Towarzystwo C. z siedzibą w G.. (KRS nr (...)) i Skarb Państwa reprezentowany przez Starostę Powiatu O. oddalił powództwo, wskazując z jednej

strony na brak interesu prawnego w żądaniu ustalenia prawa własności (art. 189 k.p.c.) wobec możliwości skierowania roszczenia o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 u.k.w.h.), z drugiej - na uniemożliwienie przez Państwo podjęcia przez stowarzyszenie działań w zakresie przywrócenia posiadania nieruchomości i tym samym przerwania biegu terminu przemilczenia na skutek rozwiązania stowarzyszenia. Sąd Okręgowy w K. wyrokiem (I) z dnia 23 września 2010 r. oddalił apelację powoda nie podzielając stanowiska co do braku jego interesu prawnego. Stwierdził, że uwzględnienie powództwa o ustalenie własności Skarbu Państwa stanowi przesłankę umożliwiającą uzyskanie przez Bank (...) prawa użytkowania wieczystego. Przyjął, że Towarzystwo C. obecnie z siedzibą w G.. (KRS nr (...)) jest „kontynuatorem” Towarzystwa C. z siedzibą w P., wpisanego wcześniej w Rejestrze Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją (...), co potwierdza wpis KRS o zarejestrowaniu w dniu 19 grudnia 1933 r., który korzysta z domniemania prawnego wynikającego z art. 17 ustawy o KRS. Uznał, że tym samym nie doszło do „pominięcia w rozstrzygnięciu żadnego współuczestnika postępowania”. Odmienne ocenił także okoliczność dotyczącą przerwania biegu terminu przemilczenia przyjmując, że doszło do niego na skutek podjęcia działań przez ks. K. M., w tym skierowania pisma z dnia 29 kwietnia 1945 r. wyrażającego wolę odzyskania przez Towarzystwo przedwojennego majątku i dokonanie, zgodnie ze wskazówkami Wojewody P., ponownej rejestracji Towarzystwa celem podjęcia działalności. Towarzystwo nie miało przy tym innych możliwości podjęcia czynności w zakresie dochodzenia przywrócenia posiadania nieruchomości, których było właścicielem.

Wyrokiem z dnia 14 marca 2012 r. (II CSK 328/11) Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Okręgowego w K. i przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy wskazał, że błędnie utożsamiono dwa odrębne podmioty procesowe o nazwie Towarzystwo C., mimo że powód pozwał oba konsekwentnie wskazując na ich samodzielność. Odwołując się do stanowiska orzecznictwa podkreślił, że zamieszczenie w postanowieniu Sądu o zarejestrowaniu stowarzyszenia sformułowania, że jest ono kontynuacją stowarzyszenia uprzednio istniejącego nie może być rozumiane jako przywrócenie lub potwierdzenie jego bytu

prawnego. Dokonanie w rejestrze prowadzonym obecnie dla Towarzystwa C. z siedzibą w G.. (KRS nr (...)) wzmianki dotyczącej pierwotnej daty rejestracji nie było wystarczające. Sąd Najwyższy stwierdził, że w wyniku wpisu w dniu 8 sierpnia 1945 r. Towarzystwa C. z siedzibą w P. pod pozycją 2 w Rejestrze Stowarzyszeń P. Urzędu Wojewódzkiego w P. powstała nowa osoba prawna. Niezależnie zatem od tego, czy obecnie istnieje przedwojenne Towarzystwo C., które było wpisane do Rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją (...), było ono - lub pozostaje nadal - odrębną od pozwanego Towarzystwa C. z siedzibą w G.. osobą prawną. Sąd Najwyższy wskazał na przepisy dotyczące likwidacji stowarzyszeń i sposobu dysponowania ich majątkiem oraz potrzebę wyjaśnienia, czy zapadły w tym przedmiocie w odniesieniu do pozwanych właściwe rozstrzygnięcia.

Wyrokiem (II) z dnia 6 września 2012 r. Sąd Okręgowy w K. uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Podstawą orzeczenia kasatoryjnego było nierozpoznanie istoty sprawy wobec nieuwzględnienia istnienia dwóch podmiotów prawnych pod nazwą Towarzystwo C., przeciwko którym powód skierował powództwo i nie wyjaśnienie, czy w stosunku do stowarzyszenia, które figurowało pod numerem (...) Rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. zastosowano art. 26 i art. 27 Prawa o stowarzyszeniach z 1932 r. oraz czy przed dniem 10 kwietnia 1989 r. zapadły rozstrzygnięcia dotyczące majątku tego stowarzyszenia.

Postanowieniem z dnia 5 lutego 2013 r. Sąd Rejonowy w O. oddalił wniosek powoda o wydanie wyroku częściowego, stwierdzającego że Towarzystwu C. z siedzibą w G.. nie przysługuje legitymacja bierna.

Sąd Rejonowy w P. postanowieniem z dnia 20 lipca 2015 r., wydanym na wniosek Sądu pierwszej instancji, ustanowił kuratora w osobie Jakuba Pawłowskiego dla stowarzyszenia działającego pod nazwą Towarzystwo C. z siedzibą w P. (zarejestrowanego pod pozycją (...) Rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P.).

Wyrokiem (II) z dnia 12 września 2017 r. Sąd Rejonowy w O. stwierdził, że Skarb Państwa nabył z mocy prawa własność nieruchomości położonej w O. przy

ulicy S., stanowiącej działkę gruntu nr (...)/1, dla której Sąd Rejonowy w O. prowadzi obecnie księgę wieczystą KW nr (...)/7 - na podstawie art. 34 ust. 1 lit a dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich - z upływem dnia 31 grudnia 1955 r. Wyrokiem (III) z dnia 8 listopada 2018 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił apelacje pozwanych Towarzystwa C. z siedzibą w G.. i Towarzystwa C. z siedzibą w P., dzieląc ustalenia faktyczne oraz ocenę prawną Sądu pierwszej instancji.

Ustalono, że decyzją Wojewody P. z dnia 19 grudnia 1933 r., wydaną na podstawie art. 21 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. - Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. Nr 94, poz. 808 - dalej: „prawo o stowarzyszeniach z 1932 r.”) wpisano do Rejestru Stowarzyszeń i Związków Zawodowych Urzędu Wojewódzkiego w P. utworzone w 1888 r. stowarzyszenie Towarzystwo C. z siedzibą w P.. Działalność stowarzyszenia przerwała druga wojna światowa. W dniu jej wybuchu Towarzystwo było właścicielem sześciu nieruchomości: położonej w P. przy al. M., w D., D., B., K. oraz O.. Własność tej ostatniej o powierzchni 0,9806 ha, w skład której wchodziła objęta żądaniem pozwu działka nr ew. (...)/1 o powierzchni 0,0932 ha, dla której w Sądzie Powiatowym w O. prowadzono księgę wieczystą pod nazwą „O. miasto wykaz (...)”, Towarzystwo nabyło w 1928 r., co potwierdza wpis w księdze wieczystej z dnia 21 grudnia 1928 r. Pismem z dnia 8 czerwca 1945 r. dyrektor stowarzyszenia ks. K. M., kierujący nim przed wojną, wystąpił z wnioskiem o zarejestrowanie Towarzystwa C.. Decyzją Wojewody P. z dnia 8 sierpnia 1945 r. wpisano na tej podstawie do Rejestru Stowarzyszeń i Związków P. Urzędu Wojewódzkiego pod nr (...) stowarzyszenie o nazwie Towarzystwo C. z siedzibą w P.. W dniu 21 marca 1946 r. Wojewoda P. - powołując się na polecenie Ministra Administracji Publicznej - wydał na podstawie art. 24 prawa o stowarzyszeniach z 1932 r. decyzję o rozwiązaniu tego podmiotu. Po złożeniu odwołania przez Towarzystwo C. Ministerstwo Administracji Publicznej zasugerowało Urzędowi Wojewódzkiemu w P. uchylenie decyzji z jednoczesną likwidacją stowarzyszenia na podstawie art. 26 pkt 4 prawa o stowarzyszeniach z 1932 r. Urząd Wojewódzki w P. w dniu 27 czerwca 1950 r. uchylił decyzję w przedmiocie rozwiązania stowarzyszenia i zarządził jego likwidację, przeznaczając majątek na cele

oświatowe i społeczne. Minister Spraw Wewnętrznych decyzją z dnia 26 listopada 1991 r. wydaną z urzędu w części dotyczącej zarządzenia likwidacji Towarzystwa i na wniosek pełnomocnika Kardynała J. G. działającego jako Prymas Polski, umocowanego według statutu do podejmowania decyzji w sprawie majątku Towarzystwa w wypadku jego likwidacji, w części dotyczącej zarządzenia przeznaczenia majątku stwierdził nieważność decyzji z dnia 27 czerwca 1950 r. w całości jako powziętej z rażącym naruszeniem art. 26 pkt 4 i art. 27 prawa o stowarzyszeniach z 1932 r. Wobec wcześniejszego wejścia w życie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 2261) Towarzystwo C. z siedzibą w G.. (zmiana siedziby w dniu 13 czerwca 1994 r.) zostało na jej podstawie wpisane w dniu 18 kwietnia 2002 r. w Rejestrze Stowarzyszeń Sądu Wojewódzkiego w P. pod numerem (...). Po kolejnej zmianie stanu prawnego wpis ten przeniesiono do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji i publicznych zakładów opieki zdrowotnej, stowarzyszeń oraz rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego pod nr (...). Powołując się na pogląd wynikający z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2012 r. (II CSK 328/11) Sądy uzupełniły postępowanie dowodowe ustalając, że w stosunku do Towarzystwa C. z siedzibą w P., wpisanego w Rejestrze Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją (...), nie zarządzono likwidacji ani nie rozdysponowano jego majątkiem (art. 26 i art. 27 Prawa o stowarzyszeniach z 1932 r.). Stowarzyszenie to po 1945 r. nie reaktywowało działalności, nie zostało wykreślone z rejestru, a przed dniem 10 kwietnia 1989 r. nie zapadły właściwe rozstrzygnięcia dotyczące jego majątku.

Towarzystwo C. z siedzibą w P. (obecnie nr (...)) po wojnie 1939-45 odzyskało w naturze nieruchomości w K. i w B.. Zabudowaną nieruchomość w O. zajęły władze gminne bezpośrednio po wyzwoleniu miasta w 1945 r. Uchwałą z dnia 16 lutego 1948 r. Miejska Rada Narodowa Odolanowa przeznaczyła budynek na świetlice, czytelnie i salę zebrań. W dniu 30 września 1957 r. Gmina O. przekazała tę nieruchomość likwidatorowi Towarzystwa C., który 11 czerwca 1959 r. złożył w jego imieniu w Państwowym Biurze Notarialnym w O. oświadczenie w formie aktu notarialnego o zrzeczeniu się prawa własności zabudowanej nieruchomości położonej w O.. Decyzją komunalizacyjną Wojewody K. z dnia 25

lutego 1992 r., utrzymaną w mocy decyzją Krajowej Komisji Uwłaszczeniowej z dnia 3 lipca 1995 r., stwierdzono nabycie własności nieruchomości przez Gminę i Miasto O.. Decyzją Naczelnika Urzędu Miasta i Gminy O. z dnia 8 maja 1990 r. oddano (...) Bankowi (...) SA Oddział w K. w zarząd na czas nieoznaczony grunt składający się z działek nr ew.(...)/1 o powierzchni 0,0932 ha oraz nr ew. (...)/3 o powierzchni 0,0299 ha z przeznaczeniem pod budowę ekspozytury banku. Cel ten został zrealizowany. Decyzją Wojewody K. z dnia 30 marca 1992 r. stwierdzono nabycie z mocy prawa przez (...) Bank (...) SA z dniem 5 grudnia 1990 r. użytkownika wieczystego wskazanego gruntu na okres 99 lat. Prezes Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast decyzją z dnia 8 października 2002 r. stwierdził nieważność tej decyzji Wojewody K. w części odnoszącej się do działki gruntu nr ew. (...)/1. Dalsza część nieruchomości, stanowiąca działkę nr ew.(...)/3, jest nadal własnością Skarbu Państwa.

Sąd Wojewódzki w K. w sprawie z powództwa Towarzystwa C. z siedzibą w G.. (obecnie KRS nr (...)) przeciwko pozwanym Miasto i Gmina O. oraz stronom obecnego postępowania (sygn. akt I C (...)) wyrokiem częściowym z dnia 18 grudnia 1996 r. stwierdził nieważność oświadczenia likwidatora Towarzystwa z dnia 11 czerwca 1959 r., a wyrokiem końcowym z dnia 27 sierpnia 1997 r. usunął niezgodność stanu prawnego ujawnionego w księgach wieczystych, m.in. w odniesieniu do działki nr ew. (...)/1 o powierzchni 0,0932 ha, poprzez nakazanie wykreślenia wpisu Skarbu Państwa jako właściciela oraz (...) BP SA Oddział w K. jako wieczystego użytkownika i dokonanie wpisu Towarzystwa C. z siedzibą w G.. jako właściciela. Sąd Rejonowy w O. po zamknięciu dotychczasowej księgi wieczystej O. Miasto wykaz (...) założył w dniu 29 października 2001 r. dla całej nieruchomości księgę wieczystą KW nr (...), z której następnie odłączono działkę nr ew. (...)/1 o powierzchni 0,0932 ha zakładając dla niej księgę wieczystą Kw nr (...) (data zapisania księgi 23 kwietnia 2007 r.). W dziale II tej księgi jako właściciel ujawnione jest Towarzystwa C. z siedzibą w G... Pismem z dnia 15 lutego 2016 r. kurator Towarzystwa C. z siedzibą w P. wezwał powoda do opróżnienia i wydania przedmiotowej nieruchomości.

Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia uwzględniającego powództwo wskazano art. 189 k.p.c. Sąd Okręgowy przyjął, że interes prawny powoda w

żądaniu ustalenia nabycia własności przedmiotowej nieruchomości przez Skarb Państwa na podstawie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich wynika stąd, że może ono stanowić przesłankę uzyskania prawa użytkowania wieczystego. Sąd podkreślił, że zgodnie z art. 1 ust. 1 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich majątek ruchomy i nieruchomy osób, które w związku z wojną utraciły jego posiadanie, a następnie go nie odzyskały, jest majątkiem opuszczonym w rozumieniu tego dekretu. Skarb Państwa i związki samorządu terytorialnego nabywały tytuł własności nieruchomości opuszczonych przez zasiedzenie z upływem 10 lat. Nabycie własności w trybie art. 34 dekretu było następstwem tzw. przemilczenia, które polega na nabyciu prawa przez osobę trzecią na skutek nie wykonywania prawa przez uprawnionego przez czas określony ustawą. Po zakończeniu działań wojennych i przed dniem 31 grudnia 1955 r. Towarzystwo C. w P. (wpisane w Rejestrze Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego w P. pod pozycją (...)) nie objęło przedmiotowej nieruchomości w posiadanie i nie podjęło innych czynności przewidzianych prawem, takich jak złożenie wniosku o przywrócenie posiadania do urzędu likwidacyjnego lub sądu grodzkiego, wytoczenie powództwa windykacyjnego w okresie do dnia 30 września 1950 r. na podstawie art. 279 pkt 2 kodeksu zobowiązań w zw. z art. 53 prawa rzeczowego, po tym dniu - na podstawie art. 111 pkt 2 przepisów ogólnych prawa cywilnego w zw. z art. 53 prawa rzeczowego. Działania podejmowane po wojnie przez ks. K. M. wobec skierowania do niewłaściwego podmiotu były bezskuteczne, doprowadziły do powstania innego stowarzyszenia a, wobec braku tożsamości prawnej obu Towarzystw C., ewentualne działania podejmowane przez Towarzystwo C. z siedzibą w G.. zmierzające do odzyskania nieruchomości, nie mogły skutkować przerwaniem terminu z art. 34 dekretu. Sąd ocenił, że przyczyną bierności stowarzyszenia nie były represje tylko paraliż jego organów statutowych.

Pozwane Towarzystwo C. z siedzibą w G.. wniosło skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w K. w całości. Wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania skarżący powołał obie podstawy kasacyjne (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). W ramach naruszenia przepisów postępowania, mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia wskazał art. 382 w zw. z art. 328 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 1 i art. 2 § 1 i § 3 k.p.c. poprzez

rozważanie kwestii własności nieruchomości położonej w O. i przyjęcie, że właścicielem tej nieruchomości w okresie biegu terminu zasiedzenia było Towarzystwo C. w P. zarejestrowane w 1933 r. w Rejestrze Stowarzyszeń i Związków P. Urzędu Wojewódzkiego pod nr (...), podczas gdy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. rozstrzygnęło ostateczną decyzją administracyjną z 1950 r. o likwidacji Towarzystwa C. w P. i o przeznaczeniu jego majątku, wskazując że właścicielem jest stowarzyszenie zarejestrowane pod nazwą Towarzystwo C. w P. w dniu 8 sierpnia 1945 r. pod nr (...), co uwzględniano w dalszych czynnościach i orzeczeniach; art. 1 i art. 2 § 2 i § 3 k.p.c. poprzez podważenie stanowiska wyrażonego w prawomocnej decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 listopada 1991 r., wskazującego na tożsamość prawną Towarzystwa C. w P. zarejestrowanego w 1945 r. pod nr (...) oraz Towarzystwa C. w P. zarejestrowanego w 1933 r. pod nr (...) oraz potwierdzającego jego tytuł własności do nieruchomości położonej w O., która stanowiła podstawę dalszych czynności i orzeczeń. Jako naruszone przepisy prawa materialnego skarżący powołał art. 34 ust. 1 lit a dekretu o majątkach opuszczonych i ponemieckich poprzez niewłaściwe zastosowanie będące skutkiem błędnych ustaleń faktycznych, dokonanych z pominięciem sytuacji prawnej majątku Towarzystwa wynikającej z wiążących sąd prawomocnych decyzji administracyjnych; art. 189 k.p.c. poprzez nieprawidłowe przyjęcie, że przepis ten miał zastosowanie w sprawie, podczas gdy powód nie wykazał, iż stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez Skarb Państwa na podstawie art. 34 dekretu będzie oddziaływało na jego sferę prawną przez przywrócenie statusu użytkownika wieczystego.

Sąd Najwyższy zważył:

1. Skarga kasacyjna w części skierowanej przeciwko rozstrzygnięciu Sądu Okręgowego o oddaleniu apelacji pozwanego Towarzystwa C. z siedzibą w P. podlega odrzuceniu. Judykatura przyjmuje zgodnie, że przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia jest pokrzywdzenie orzeczeniem, chyba że interes publiczny wymaga jego merytorycznego rozpoznania (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r. III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108, której nadano moc zasady prawnej). Takie pokrzywdzenie (gravamen) zachodzi wtedy, gdy zaskarżone orzeczenie jest w sensie prawnym obiektywnie

niekorzystne dla skarżącego, gdyż z punktu widzenia skutków związanych z prawomocnością materialną, nie uzyskał takiej ochrony prawnej, którą zamierzał osiągnąć w postępowaniu poprzedzającym wydanie orzeczenia. Podstawą powyższego stanowiska jest ocena, że tylko potrzeba uzyskania ochrony prawnej i wywodzonego stąd interesu prawnego racjonalizuje możliwość korzystania ze środków zaskarżenia nie naruszając ich istoty. Skarżący nie powoływał się i nie wykazał pokrzywdzenia orzeczeniem wydanym na niekorzyść innego pozwanego, którego prawa do nieruchomości kwestionował w toku całego postępowania. Skarga kasacyjna strony nie pokrzywdzonej orzeczeniem, w braku gravamen, podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2016 r., IV CSK 220/16 oraz z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 137/14 - niepubl.). Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. orzekł jak w punkcie pierwszym sentencji.

2. Odnosząc się do skargi kasacyjnej w pozostałym zakresie wskazać należy, że skarżący w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego trafnie podniósł niewłaściwe zastosowanie art. 189 k.p.c. jakkolwiek, mimo prawidłowego wskazania zarzutu, nie przytoczył jego pełnego uzasadnienia. Sąd drugiej instancji, powołując powyższy przepis jako podstawę prawną rozstrzygnięcia, poprzestał na stwierdzeniu, że interes prawny powoda w żądaniu ustalenia nabycia własności przedmiotowej nieruchomości przez Skarb Państwa na podstawie dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich wynika stąd, że może ono stanowić przesłankę uzyskania przez (...) Bank (...) SA prawa użytkowania wieczystego. Prawem takim powód dysponował uprzednio w wyniku nabycia z mocy prawa z dniem 5 grudnia 1990 r. na podstawie ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. 1990. poz. 464, ze zm.), stwierdzonego decyzją Wojewody K. z dnia 30 marca 1992 r. Sąd pośrednio zaakceptował także wcześniejsze stanowisko Sądu Rejonowego o istnieniu interesu prawnego powoda w wytoczeniu powództwa o wsteczne ustalenie prawa własności osoby trzeciej opartego na art. 189 k.p.c., wobec niemożności zaspokojenia go innym środkiem ochrony prawnej, w szczególności roszczeniem o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w

księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 u.k.w.h.). Nie dostrzegł jednak, że stan faktyczny i prawny sprawy jest znacznie bardziej złożony.

Powództwo o ustalenie prawa lub stosunku prawnego jest elementem systemu ochrony prawnej, jego przedmiotem nie jest roszczenie. Różnica między powództwami o zasądzenie i o ustalenie wyraża się m.in. w tym, że legitymacja stron procesu opartego na art. 189 k.p.c. nie musi wywodzić się z istniejącego między nimi stosunku prawnego lub prawa, mających być przedmiotem ustalenia, wystarczające jest wykazanie przez powoda interesu prawnego w uzyskaniu wyroku ustalającego skutecznego względem pozwanego. Zgodnie przyjmuje się, że powództwo o ustalenie stosunku prawnego lub prawa może być uwzględnione wtedy, gdy zostanie wykazane spełnienie dwóch przesłanek o charakterze merytorycznym, tj. interesu prawnego oraz wykazania prawdziwości twierdzeń powoda. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 27 czerwca 2001 r., II CKN 898/00 (nie publ.) pierwsza dotyczy skuteczności powództwa, a druga - jego zasadności. Dopiero potwierdzenie istnienia interesu prawnego umożliwia przystąpienie do badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda powołanych jako podstawa powództwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2001 r., II CKN 898/00, nie publ.). Powództwo o ustalenie ma nie tylko znaczenie prewencyjne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1972 r. III CRN 607/71, OSN 1973, nr 4, poz. 64), a jego celowy charakter wymaga wykładni pojęcia interesu prawnego z uwzględnieniem szeroko pojętego dostępu do sądu i zapewnienia stronom należytej ochrony prawnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1997 r., II CKU 7/97, nie publ., z dnia 4 lutego 1999 r., II CKN 804/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 171, z dnia 27 stycznia 2004 r., II CK 387/02, niepubl., z dnia 30 października 2008 r., II CSK 233/08, niepubl., z dnia 18 czerwca 2009 r., II CSK 33/09, niepubl., z dnia 18 marca 2011 r., III CSK127/10, niepubl.). Pojęcie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. było przedmiotem szeregu wypowiedzi orzecznictwa i piśmiennictwa. Zgodnie przyjęto, że oznacza on potrzebę prawną, wynikającą z sytuacji prawnej w jakiej powód się znajduje, w szczególności z niepewności stosunku prawnego lub prawa, wynikającej z przyczyn faktycznych lub prawnych oraz obecnego lub przewidywanego ich kwestionowania, zatem swoistej potrzeby ich potwierdzenia. Każdorazowo interes prawny powoda

powinien być badany w granicach wyznaczonych potrzebą udzielenia mu wskazanej ochrony. Co do zasady zgodzić się należy z Sądem drugiej instancji, że twierdzenie powoda o niezbędności ustalenia prawa własności spornej nieruchomości, warunkującego nabycie przez niego z mocy prawa użytkowania wieczystego, wskazuje na istnienie interesu prawnego. Uwzględnienie takiego powództwa mogłoby być kwalifikowane jako usunięcie przeszkody prawnej uniemożliwiającej potwierdzenie prawa rzeczowego powoda. Nie ma również wątpliwości co do tego, że powództwo może dotyczyć ustalenia prawa lub stanu prawnego z oznaczoną datą wsteczną (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2000 r., I CKN 903/00, nie publ., z dnia 15 marca 2002 r., II CKN 919/99, niepubl., z dnia 21 marca 2006 r., V CSK 188/05, niepubl., z dnia 16 lutego 2002 r., II CSK 201/11, niepubl., z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 474/11, niepubl.). Zakres kognicji sądu przy ocenie omawianej przesłanki jest szeroki. Badając interes prawny nie może ograniczyć się do ustalenia i oceny twierdzeń powoda, gdyż powinien zbadać stosunki faktyczne i prawne zachodzące między stronami w przeszłości i obecnie w aspekcie rzeczywistej możliwości realizacji celu uzasadniającego potrzebę udzielenia mu ochrony. W szczególności sąd nie powinien, w wypadku żądania ustalenia prawa z datą wsteczną, poprzestać na ocenie istniejących wcześniej relacji. Graniczną chwilą oceny istnienia interesu prawnego jest, zgodnie z zasadą aktualności postępowania (art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.) dzień wydania rozstrzygnięcia przez sąd drugiej instancji. Sąd wydając wyrok bierze za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, zatem taki który, z przyczyn uzasadnionych normami prawa procesowego lub materialnego, może różnić się od stanu istniejącego w dacie wytoczenia powództwa lub w toku postępowania bądź wskazuje na ustanie istniejącego wcześniej interesu prawnego.

W rozpoznawanej sprawie interes prawny powoda został zdefiniowany jako usunięcie przeszkody prawnej uniemożliwiającej potwierdzenie nabycia użytkowania wieczystego z mocy prawa z dniem 5 grudnia 1990 r., co mogłoby nastąpić w wypadku uzyskania przez Skarb Państwa prawa własności z dniem 31 grudnia 1955 r. na podstawie art. 34 dekretu z dnia 8 marca 1949 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich. Skarżący twierdzi, że Sąd bezpodstawnie przyjął

istnienie interesu prawnego powoda, gdyż związany był nadal istniejącymi w obiegu prawnym ostatecznymi decyzjami administracyjnymi, w których potwierdzono tytuł prawny Towarzystwa C. obecnie z siedzibą w G.. do spornej nieruchomości. Poprzez związanie ostateczną decyzją administracyjną rozumieć należy obowiązek uwzględnienia przez sąd stanu prawnego wynikającego z decyzji, odnoszących się do sfery tych stosunków, które ustawowo zostały poddane uregulowaniu na drodze postępowania administracyjnego. Wobec braku w kodeksie postępowania cywilnego przepisu wprost regulującego tę kwestię, na wzór dotyczących orzeczeń sądowych art. 11 k.p.c. i art. 365 § 1 k.p.c., stanowisko w tym zakresie wypracowała judykatura. Podstawowe znaczenie należy przypisać uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2007 r., III CZP 46/07 (OSNC 2008, nr 3, poz. 30), wprawdzie dotyczącej decyzji komunalizacyjnej, wydawanej na podstawie art. 18 ust. 1 w zw. z art. 5 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz.U. Nr 32, poz. 191 ze zm.), ale o walorze uogólniającym. W jej uzasadnieniu przyjęto, że konstytucyjna reguła autonomii i podziału kompetencji oraz zasada trwałości i prawomocności ostatecznych decyzji administracyjnych (art. 16 § 1 k.p.a.) oznaczają, że sądy powszechne nie są właściwe do badania ich legalności. Niemniej decyzje administracyjne nie stanowiące aktu jurysdykcyjnego nie wiążą sądów powszechnych, które mają jedynie obowiązek liczenia się ze stanem prawnym ustalonym decyzją administracyjną o charakterze konstytutywnym, jeżeli została ona wydana w granicach kompetencji tego organu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 1965r., I PR 88/65 OSN 1966, nr 2 poz.23). Przypomnieć należy, że stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnych nie usuwa ich skutków cywilnoprawnych. Rozstrzygnięcie sporów o prawo własności należy do sądów, dopiero potwierdzenie jego istnienia wyrokiem ustalającym lub wydanym na podstawie art. 10 u.k.w.h. jest podstawą dokonania odpowiednich wpisów w księgach wieczystych. W istocie zatem pominięte związanie, na które wskazuje skarga kasacyjna, dotyczy orzeczenia sądowego zapadłego w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, wydanego w następstwie i w uwzględnieniu treści tych decyzji. Okolicznością bezsporną, wskazaną ale nierozważoną przez Sąd

drugiej instancji, jest wydanie przez Sąd Wojewódzki w K. w sprawie z powództwa Towarzystwa C. z siedzibą w G.. (obecnie KRS nr (...)) przeciwko pozwanym Miasto i Gmina O. oraz stronom obecnego postępowania wyroku końcowego z dnia 27 sierpnia 1997 r. (sygn. akt I C (...)), którym usunięto niezgodność stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym m.in. w odniesieniu do nieruchomości nr ew. (...)/1 o powierzchni 0,0932 ha poprzez nakazanie wykreślenia wpisu Skarbu Państwa jako właściciela oraz (...) BP SA Oddział w K. jako wieczystego użytkownika i dokonanie wpisu Towarzystwa C. z siedzibą w G.. jako właściciela. Wyrok ten potwierdził stan prawny odnośnie do własności nieruchomości oraz braku obciążenia jej użytkowaniem wieczystym i ma w tym zakresie przymiot powagi rzeczy osądzonej między stronami co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia (art. 366 k.p.c.). Z chwilą uprawomocnienia orzeczenie to wiąże zarówno strony jak i inne sądy (art. 365 § 1 k.p.c.). W sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym, którego podstawę stanowi art.10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, zasada aktualności ma charakter bezwzględny, stąd żądanie pozwu powinno dotyczyć stanu prawnego istniejącego w dacie orzekania przez sąd, a nie takiego który istniał (miał istnieć) kiedykolwiek w przeszłości ale uległ zmianie. Powództwo dotyczące uzgodnienia treści księgi wieczystej według nieaktualnego stanu prawnego podlega oddaleniu wprost jako nieuzasadnione. Sąd uwzględnia stan faktyczny i prawny na datę rozstrzygnięcia, którym jest data zamknięcia rozprawy odwoławczej (por. niepublikowane wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2003 r., II CK 318/02, z dnia 4 października 2006 r., II CSK 108/06, z dnia 9 stycznia 2009 r., I CSK 276/08, z dnia 5 kwietnia 2013 r., III CSK 236/12). Orzeczenie Sądu musi bowiem osiągnąć efekt zgodności wpisu w księdze wieczystej ze stanem faktycznym i prawnym poprzez uwzględnienie skutków tych zdarzeń prawnych, czynności, decyzji i orzeczeń, które wystąpiły przed jego wydaniem. Z przedstawionej zasady aktualności wywodzona jest prekluzja okoliczności faktycznych i prawnych zaistniałych do chwili wydania rozstrzygnięcia. Niepowołanie ich przez strony w toku postępowania bez względu na przyczynę, tj. zaniedbanie, poprzestanie na części dostępnych środków dowodowych, błędną

ocenę czy nieznanomość prawa, skutkuje utratą i niemożnością wytoczenia kolejnego procesu, zmierzającego do wstecznego ustalenia innego stanu prawnego nieruchomości. Odmienne rozstrzygnięcie między stronami postępowania, w którym wydano orzeczenie usuwające niezgodność między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym, może być oparte jedynie na zmianach następczych, powstałych po uprawomocnieniu się tego wyroku. Konsekwentnie w takich okolicznościach faktycznych i prawnych brak podstaw do przyjęcia interesu prawnego w dochodzeniu ustalenia prawa własności ze skutkiem wstecznym.

Wobec potwierdzenia zasadności podstawy kasacyjnej w części wskazującej na niewłaściwie zdefiniowanie pojęcia interesu prawnego w rozumieniu art.189 k.p.c. i w następstwie zastosowanie tego przepisu konieczne jest wydanie orzeczenia kasatoryjnego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.). O kosztach postępowania przed Sądem Najwyższym postanowiono zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

ke